

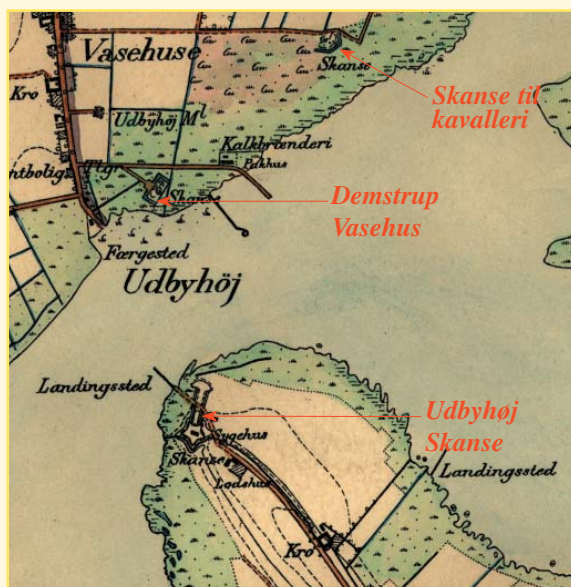
Hvorfor kystskanser?

Udbyhøj Skanse blev bygget i 1801 som led i forsvaret af de danske kyster. Årsagen var de usikre forhold som følge af krigen mellem England og Frankrig.

Bekymringen for landets sikkerhed var berettiget. I marts 1801 stod den engelske flåde ind i Øresund, og i april stod Slaget på Reden ud for Trekroner. Seks år senere, i 1807, blev København bombet og Danmark mistede flåden til englænderne.

Uden flåden var det endnu mere nødvendigt at beskytte kysterne fra land siden. I 1813 var der etableret 214 tungtbevæbnede skanser og 40 hestetrukne batterier langs kysterne. 22 af skanserne blev bygget i det nuværende Århus Amt. En af de største var Udbyhøj Skanse syd for munden af Randers Fjord. På den anden side mod nord ligger resterne af endnu en skanse fra Englandskrigen, Demstrup Vasehus. Udbyhøj Skanse havde fire 10 punds kanoner, mens Demstrup Vasehus havde én 18 punds og fem 10 punds kanoner. Tilsammen kunne de to batterier levere en solid dobbeltild hen over fjorden. Lidt oppe ad kysten nord for fjorden lå også en skanse, men uden kanoner. Denne skanse var beregnet til beskyttelse af kavalleri.

Kort fra 1878

Set og oplevet

“Hvor husker vi tydeligt fra Barndomstiden, at det var en Oplevelse at komme til Fjorden og lege i Batterierne, der allerede med deres ejendommelige Form satte vor Fantasi i Bevægelse; mens vi var rigtig smaa, interesserede de os nærmest som saa ganske udmærkede til at trimle ned ad; men senere hen forstod vi, at her var noget, som var lavet med alvorlige Begivenheder for øje”

Således gengav læge Jens Høeg, Ørsted, sine erindringer om Udbyhøj Skanse i 1921. I dag kan man stadig opleve resterne af det gamle forsvarsanlæg, som ligger på begge sider af vejen mellem havnen og husene i Udbyhøj.

I perioder afgræsses anlægget med får. Det er tilladt at færdes til fods inden for hegnet. Besøgende bedes tage hensyn til dyrene og undlade at tage hunde med ind på området.

Oversigtskort

Udgiver: Århus Amt, Natur og Miljøkontoret, tlf. 8944 6765, og Rougsø Kommune.

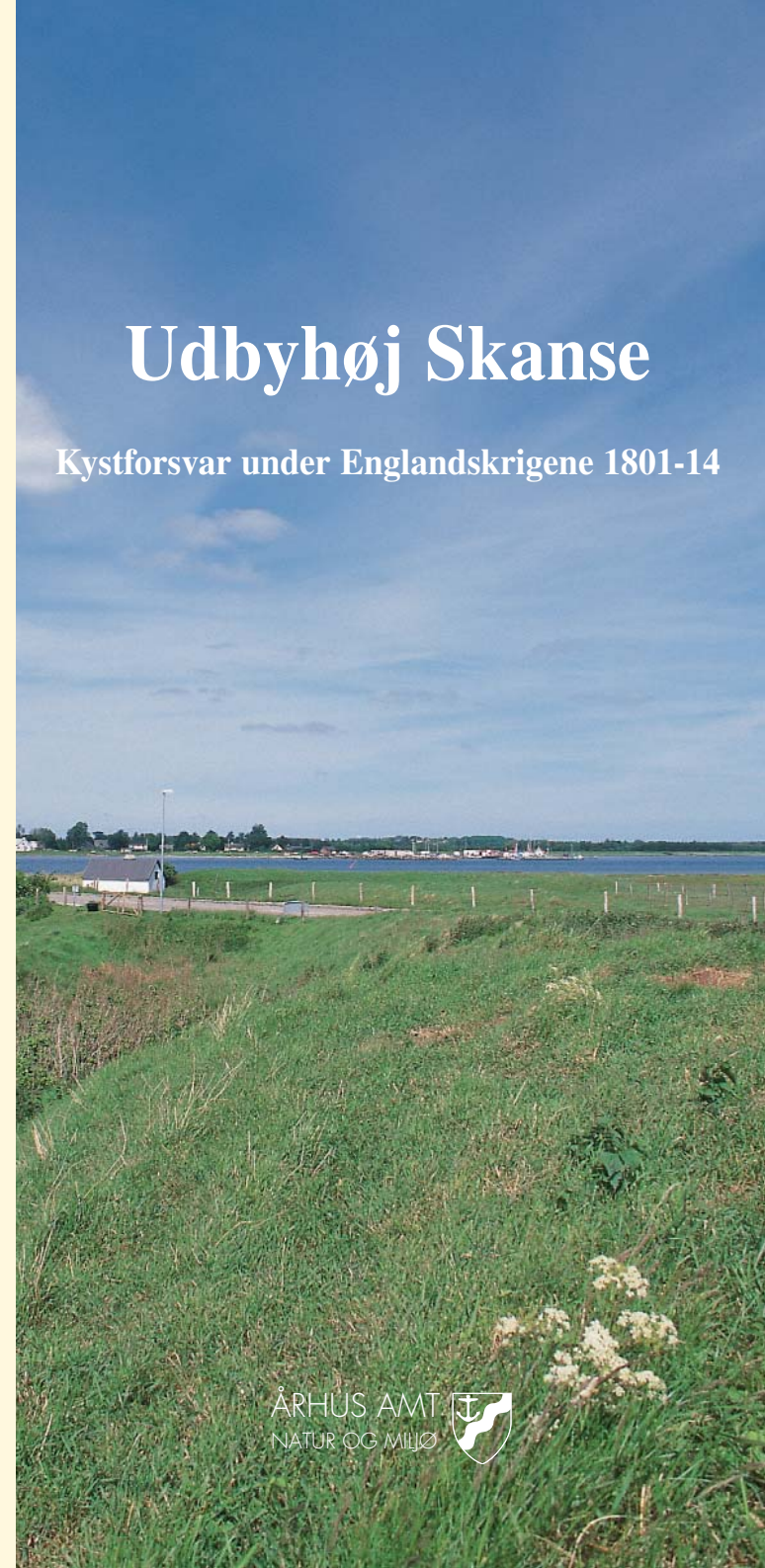
Tekst: Jens Muff Hansen. Layout: Elly Iversen.

Udgivelsesår: 2001. Tryk: Århus Amts Trykkeri.

Tak til Gerda Høeg, Udbyhøj, og til Kulturhistorisk Museum, Randers, Nørhald Egns-Arkiv, Rougsø Lokalhistoriske Arkiv og Samling samt Rigsarkivet, for værdifulde oplysninger om skanserne.

Udbyhøj Skanse

Kystforsvar under Englandskrigen 1801-14

Storstilet skanse

Batteriet ved Udbyhøj lå ned til stranden øst for havnen. Herfra førte en kommandolinie op til en stor stjerneskanse med fem vinkler. Indgangen til stjerneskanse var beskyttet af en forhøjning, en travers. Midt i stjerneskanse lå et to-etages blokhus til mandskab og ammunition. Her kunne man trække sig tilbage, hvis et angreb kom for tæt på. To steder var der barrierelinier ned til vandkanten, så man kunne angribe landsatte tropper eller trække sig bort fra skansen.

Batteriet, en del af kommandoliniens vestlige ydervold og barrierelinien fra stjerneskanse, er stadig tydelige i terrænet. Stjerneskanse har været bebygget i mere end 100 år – først med lazaret, siden med et fiskerhus og andre boliger. De private haver dominerer anlægget i dag, men de yderste stråler i stjernen ud mod fjorden er stadig intakte.

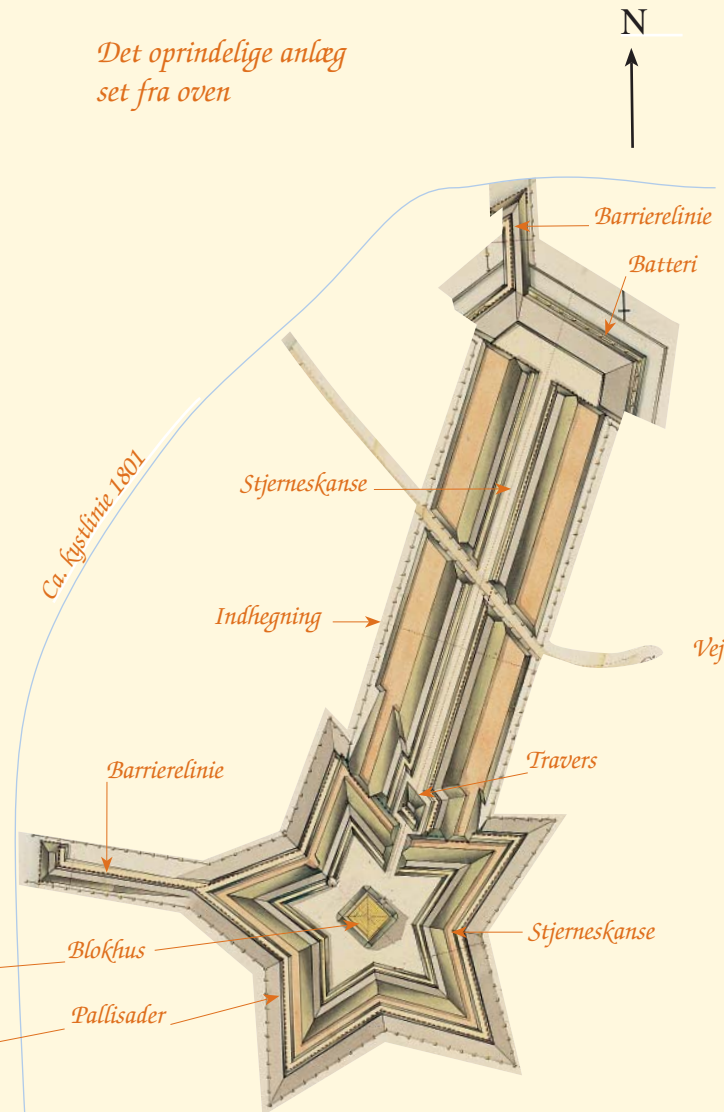
Krig – i fred og ro

Udbyhøj Skanse blev først for alvor bemandet efter bombardementet af København i 1807. Det skete med et kompagni landeværnstropper.

Det har nok været ret begivenhedsløst at stå vagt i skansen, selvom der var krig. Det er tvivlsomt, om der har været løsnet andet end øvelsesskud fra kanonerne. Ind imellem har et engelsk fartøj, som trak ind under land for at afprøve opmærksomheden, sikkert sat sine kanoner i bevægelse. Men det store slag kom aldrig til at stå. Det væsentlige var den afskrækkende effekt.

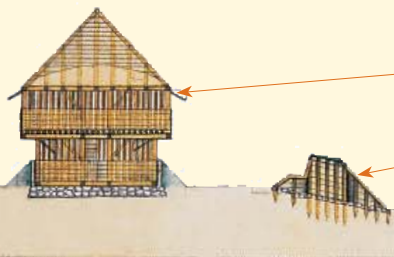
Med lidt fantasi kan man stadig fornemme fortidens stemning ved at placere sig i batteriet nord for vejen. Havstrømmene har i tidens løb ændret farvandet ud mod Kattegat. Alligevel er udsigten over de lavvandede områder omtrent den samme, som dengang sol-daterne stod og kiggede efter de fjendtlige skibe.

Det oprindelige anlæg set fra oven

Anlægget tegnet i 1801 af Wegener

Det oprindelige anlæg set fra siden

Kanonværn

Kystskanserne og de bevægelige batterier skulle beskytte fjorder og kyster mod fjendtlige skibe. Man var bange for, at stragetiske steder skulle blive besat, som det skete med Anholt i 1809. Fjenden skulle for enhver pris hindres i at få friske forsyninger ved at plyndre kysterne.

Venlige fartøjer kunne søge ind under kystskansernes kanonværn, når de blev forfulgt. Det var en god hjælp for danske og norske handelsskibe og for private kapere, som drev sørøveri mod fjenden med kongens velsignelse.

Flere skanser havde små kanonbåde forsynet med sejl og årer og bevæbnet med lette kanoner. Kanonbådene kunne snige sig ind på fjendens skibe om natten – og måske erobre nogle stykker. Kanonbådene kunne også gøre skade ved at angribe i stille vejr, hvor de store skibe ikke kunne styre og derfor var ude af stand til at bruge deres kanoner. Ved Udbyhøj var der fire kanonbåde, som deltog i et mislykket forsøg på at tilbageerobre Anholt fra englænderne i 1811.

Engelsk orlogsbrig angribes af dansk-norske kanonbåde